
Tyll
Daniel Kehlmann
ARGO
Od autora světoznámého románu Vyměřování světa

Tyll

Daniel Kehlmann

ARGO

Z němčiny přeložil Michael Půček

Ukázka elektronické knihy

BOTY

Válka se k nám dosud nedostala. Žili jsme v bázni a naději a snažili se nepřivolat Boží hněv na naše město, obehnané pevnými hradbami, s jeho sto pěti domy a kostelem a hřbitovem, kde čekají naši předkové na den vzkříšení.

Hodně jsme se modlili, abychom válku zažehnali. Modlili jsme se k Všemohoucímu a k dobrotivé Panně Marii, modlili jsme se k vládkyni lesa a půlnočním skřítkům, ke svatému Gervinovi, k Petrovi, strážci brány, k evangelistovi Janovi a pro jistotu jsme se modlili také ke staré Mele, jež za nevlídných nocí, když se démoni smějí svobodně proměňovat, putuje po nebesích v čele svého průvodu. Modlili jsme se k rohatým z dávných dob a k biskupu Martinovi, který se rozdělil o plášť se žebrákem, když trpěl mrazem, takže pak mrazem trpěli oba a oba byli bohulibí, neboť co je v zimě platná půlka pláště, a modlili jsme se samozřejmě ke svatému Mořici, jenž spolu s celou legií zvolil smrt, aby nezradil svou víru v jediného a spravedlivého Boha.

Dvakrát ročně přicházel výběrčí daní a pokaždé se zdál překvapený, že jsme ještě tady. Tu a tam přijížděli obchodníci, ale jelikož jsme nakupovali málo, pokračovali rychle svou cestou, a nám to bylo vhod. Nic jsme z širého světa nepotřebovali a nemysleli jsme na něj, až

jednoho rána zarachotil po naší hlavní ulici vůz s plachtou tažený oslem. Byla sobota a nedávno také začalo jaro, potok se vzdul vodou z tajícího sněhu a na polích, která zrovna neležela ladem, jsme zaseli osivo.

Na voze se tyčil přístřešek z rudé plachtoviny. Před ním dřepěla stařena. Její tělo vypadalo jako pytel, obličej měla jako ze surové kůže, oči jako drobné černé knoflíky. Za ní stála mladší pihovatá žena s tmavými vlasy. Na kozlíku však seděl muž, jehož jsme poznali, ačkoli tady ještě nikdy nebyl, a když si první vzpomněli a vykřikli jeho jméno, vzpomněli si i ostatní, a tak se brzy odevšad a mnohohlasně ozývalo: „Je tady Tyll!“, „Tyll přijel!“, „Podívejte, Tyll je tu!“ Nikdo jiný to být nemohl.

Dokonce i k nám dorazily letáky. Dostaly se sem lesem, přivanuly s větrem, obchodníci je přivezli – venku ve světě se jich vytisklo víc, než kdo mohl spočítat. Vyprávěly o lodi bláznů a o velké hlouposti kněžourů a o zlém papeži v Římě a o ďábelském Martinu Lutherovi z Wittenbergu a o kouzelníku Horridusovi a doktoru Faustovi a hrdinovi Gawainovi od kulatého stolu a také o něm, o Tyllu Ulenspiegelovi, jenž k nám teď sám přijel. Znali jsme jeho strakatou kazajku, znali jeho pomačkanou kápi a kabát z teletiny, znali jeho vyzáblý obličej, drobná očka, propadlé tváře a zaječí zuby. Kalhoty měl z dobré látky, boty z jemné kůže, jeho ruce však byly rukama zloděje nebo písaře, které nikdy nepracovaly; pravá svírala otěže, levá bič. Oči se mu třpytily, zdravil na všechny strany.

„A jak se jmenuješ?“ zeptal se jedné dívky.

Ukázka elektronické knihy

Holčička mlčela, neboť nechápala, jak je možné, že někdo slavný mluví právě s ní.

„No řekni!“

Když vykoktala, že se jmenuje Marta, jen se zasmál, jako by to už dávno věděl.

Poté se zeptal s velkým zájmem, jako by to pro něj bylo důležité: „A kolik ti je let?“

Odkašlala si a řekla mu to. Za dvanáct let života nespatřila oči, jaké měl on. Takové oči se daly najít ve svobodných městech říše a u dvorů mocnářů, ale nikdo s těmahle očima k nám ještě nikdy nepřišel. Marta netušila, že z obličeje může promlouvat taková síla, taková obratnost ducha. Jednou bude svému muži a o něco později jejich nevěřícím dětem, které budou Ulenspiegela považovat za postavu ze starých pověstí, vyprávět, že ho kdysi sama spatřila.

Vůz už projel kolem, Tyllův pohled již sklouzl jinam, k ostatním podél cesty. „Tyll přijel!“ zaznělo opět z ulice, a z oken: „Tyll je tady!“ a z kostelního náměstí, na které se jeho vůz teď dokodrcal: „Ten Tyll je tu!“ Práskl bičem a postavil se.

Vůz se bleskurychle proměnil v jeviště. Obě ženy složily přístřešek, ta mladá si svázala vlasy na uzel, nasadila si korunku, přehodila přes sebe kus purpurové látky, ta stará se postavila před vůz, ujala se slova a začala jednotvárně zpívat. Její nářečí znělo, jako by pocházelo z jihu, z velkých měst v Bavorsku, a nebylo snadné mu porozumět, ale my jsme přesto pochopili, že se jedná o muže a ženu, kteří se milují a nemohou k sobě, protože je dělí voda. Tyll Ulenspiegel vzal modré sukno, poklekl,

zatímco držel jeden kraj, vyhodil látku do výše, takže se třepetavě rozvinula; stáhl ji zpět a znovu ji vyhodil, a jak klečel na jedné straně a ta žena na druhé a mezi nimi se vzdouvala modrá plocha, vypadalo to, že je tam doopravdy voda, a vlny se zvedaly a klesaly tak divoce, jako by je nemohla překonat žádná loď.

Když se žena napřímila a pohlédla na vlny s obličejem strnulým hrůzou, náhle jsme si všimli, jak je krásná. Zatímco tam stála a paže vzpínala k nebi, najednou sem už nepatřila a nikdo z nás od ní nedokázal odtrhnout zrak. Jen koutkem očí jsme viděli jejího milého skákat a tančit a zmítat se a máchat mečem a bojovat s draky a nepřáteli a čarodějnicemi a zlými králi na obtížné cestě k ní.

Představení trvalo až do odpoledne. Ale třebaže jsme věděli, že krávy mají rozbolavělá vemena, nikdo z nás neměl naspěch. Stařena přednášela hodiny a hodiny. Zdálo se nemožné, že by si někdo mohl zapamatovat tolik veršů, a v některých z nás vzklíčilo podezření, že si je při zpěvu vymýšlí. Tělo Tylla Ulenspiegela si mezitím nedopřálo klidu, podrážkami jako by se sotva dotýkal země; kdykoli jsme ho vyhledali pohledem, nacházel se na malém jevišti už opět někde jinde. Nakonec došlo k nedorozumění: Krásná paní si obstarala jed, aby předstírala smrt a nemusela se vdát za zlého poručníka, ale vše objasňující zpráva pro jejího milence se cestou k němu ztratila, a když on, skutečný ženich, přítel její duše, nakonec dorazil k jejímu nehybnému tělu, zachvátilo ho zděšení jako rána bleskem. Dlouho stál jako přimrazený. Stařena umlkla. Slyšeli jsme vítr a krávy, které se nás dožadovaly bučením. Nikdo nedýchal.

Nakonec vytáhl nůž a bodl se do prsou. Udivilo nás, že čepel mu zmizela v těle, z límce se rozvinul rudý šátek jako proud krve a on vedle ženy s chroptěním skonal, ještě sebou škubl a zůstal nehybně ležet. Byl mrtvý. Přesto sebou ještě jednou škubl, posadil se, klesl zpět. Opět sebou škubl, opět nehybně ležel, a teď natrvalo. Čekali jsme. Skutečně. Natrvalo.

O několik vteřin později žena procitla a spatřila vedle sebe mrtvé tělo. Nejdřív byla bez sebe, pak s ním zatřásla, pak pochopila a opět byla bez sebe a poté plakala, jako by se nic na tomto světě už nemělo kdy napravit. Potom uchopila jeho nůž a rovněž se zabila, a zase jsme obdivovali tu šikovnou věcičku a to, jak hluboko čepel zmizela v její hrudi. Nyní zbyla již jen stařena a řekla ještě několik veršů, kterým jsme vzhledem k nářečí sotva rozuměli. Pak bylo představení u konce a mnozí z nás ještě plakali, když už mrtví dávno vstali a ukláněli se.

To ale nebylo všechno. Krávy musely ještě počkat, neboť po tragédii následovala veselohra. Stařena tloukla do bubnu a Tyll Ulenspiegel pískal na flétnu a tancoval se ženou, která teď už nevypadala nijak zvlášť krásně, doprava a doleva a dopředu a zase zpátky. Oba zvedli ruce nad hlavu a jejich pohyby se do té míry shodovaly, jako by se nejednalo o dva lidi, nýbrž jako by jeden byl zrcadlovým obrazem druhého. My jsme uměli tančit obstojně, často jsme slavili, ale žádný z nás neuměl tančit jako oni; když jim člověk přihlížel, měl pocit, jako by tělo nic neváţilo a jako by život nebyl smutný a tvrdý. A tak jsme ani my nevydrželi jen tak postávat a začali jsme poskakovat, hopsat, pohupovat se a točit.

Ukázka elektronické knihy

Avšak rázem bylo po tanci. Celí udýchaní jsme vzhlíželi k vozu, na němž teď stál Tyll Ulenspiegel sám, ženy nebyly vidět. Zpíval posměšnou baladu o nebohém, hloupém zimním králi, falckém kurfiřtovi, jenž si myslel, že může porazit císaře a od pražských protestantů přijmout korunu, ale jeho království roztálo dřív než sníh. I o císaři zpíval, jemuž je z modlení pořád zima, o tom mužíčkovi třesoucím se v Hofburgu ve Vídni před Švédy, a poté zpíval o švédském králi, o lvu z půlnoční strany, silném jako medvěd, ale co mu to bylo platné proti kulce u Lützenu, která mu vzala život jako bezvýznamnému žoldnéři, a tvé světlo pohaslo a královská dušička je fuč, fuč je lev! Tyll Ulenspiegel se smál a my jsme se smáli také, protože se mu nedalo odolat a protože pomyšlení na to, že velikáni umřeli a my ještě žijeme, nám dělalo dobře, a pak zpíval o španělském králi s odulým spodním rtem, který se domníval, že ovládá svět, ačkoli byl oškubaný jako slepice.

Pro samý smích jsme si všimli až po chvíli, že hudba se změnila, že najednou nezní posměšně. Teď zpíval baladu o válce, o společných jízdách na koni a řinčení zbraní, o přátelství mužů, o statečnosti v nebezpečí a výskotu svištících kulí. Zpíval o žoldnéřském životě a o kráse umírání, zpíval o jásající radosti každého, kdo na koni uhání vstříc nepříteli, a my všichni jsme cítili, jak naše srdce bijí rychleji. Muži mezi námi se smáli, ženy pohupovaly hlavami, otcové zdvihali své děti na ramena, matky hrdě shlížely na své syny.

Jen stará Luisa syčela a škubala hlavou a brblala tak hlasitě, že lidé stojící vedle ní jí řekli, ať tedy jde domů.

Načež se ale ozvala ještě hlasitěji a křičela, jestli nikdo nechápe, co tu Tyll provádí. Vzývá to, přivolává to sem!

Ale když jsme na ni syčeli a odháněli ji a hrozili jí, chválabohu se odšourala, a Tyll už opět hrál na flétnu a vedle něho stála ta žena a vypadala teď majestátně jako někdo urozený. Zpívala jasným hlasem o lásce, jež byla silnější než smrt. Zpívala o lásce rodičovské a o lásce Boží a o lásce mezi mužem a ženou, a tu se opět cosi změnilo, rytmus zrychlil, tóny se vyhrotily a přiostřily a píseň najednou pojednávala o tělesné lásce, o horoucích tělech, o válení se v trávě, o vůni tvé nahoty a tvém velkém zadku. Muži mezi námi se smáli a pak se do smíchu daly i ženy, a nejhlasitěji se smály děti. Smála se také malá Marta. Protlačila se dopředu a písni rozuměla docela dobře, neboť často poslouchala matku a otce v posteli a čeledíny na slámě a předešlý rok svou sestru s truhlářovým synem – v noci se oba vytratili, ale Marta se vyplížila za nimi a všechno viděla.

Na obličeji slavného muže se objevil smyslný škleb. Mezi ním a tou ženou působila mocná síla, jeho to pohánělo k ní a ji k němu, jejich těla to přitahovalo k sobě s takovou intenzitou, že se stěží dalo vydržet, aby se jeden druhého nakonec nedotkli. Avšak hudba, kterou hrál, tomu zřejmě zabránila, neboť jako nedopatřením se změnila a ten okamžik pominul, tóny to už nedovolily. Byl to *Agnus Dei*. Žena zbožně sepjala ruce, *qui tollis peccata mundi*, on ustoupil a oba jako by se sami polekali vášnivosti, jež by je téměř ovládla, jakož jsme se i my polekali a pokřižovali se, protože jsme si vzpomněli, že Bůh všechno vidí a málo schvaluje. Oba poklekli, my

jsme to učinili po nich. Tyll odložil flétnu, postavil se, rozpřáhl paže a poprosil o zaplacení a jídlo. Neboť nyní bude přestávka. A pokud se mu dobře zaplatí, přijde to nejlepší potom.

Omámeni jsme sáhli do kapes. Obě ženy obcházely kolem s hrnkem. Dali jsme jim tolik, že mince zvonily a poskakovaly. Dali všichni: dal Karl Schönknecht a dal Malte Schopf a dala i jeho šišlavá sestra a dala taky rodina mlynáře, která jinak je tak lakomá, a obzvlášť hodně dali bezzubý Heinrich Matter a Matthias Wohlsegen, ačkoli jsou řemeslníci a považují se za cosi lepšího.

Marta pomalu obcházela kolem vozu s plachtou.

Tady seděl, opřený zády o kolo vozu, Tyll Ulenspiegel a pil z velkého korbele. Vedle něho stál osel.

„Pojď sem," řekl.

S bušícím srdcem přistoupila blíž.

Podal jí korbel. „Napij se," vybídl ji.

Uchopila korbel. Pivo chutnalo hořce a těžce.

„Ti zdejší. Jsou dobří?"

Přikývla.

„Přátelští, pomáhají si navzájem, rozumějí si, mají se rádi, takoví lidé to jsou?"

Vypila ještě doušek. „Ano."

„Tak teda," řekl.

„Uvidíme," pronesl osel.

Marta leknutím upustila korbel.

„To dobrý pivo," řekl osel. „Ty dítě pitomý."

„Říká se tomu břichomluvectví," vysvětlil Tyll Ulenspiegel. „Mohla by ses to taky naučit, kdybys chtěla."

„Můžeš se to taky naučit," řekl osel.

Marta zdvihla korbel a o krok ustoupila. Louže piva se zvětšila a opět zmenšila, suchá půda tekutinu vsákla.

„Vážně," řekl. „Pojď s náma. Mě teď už znáš. Jsem Tyll. Tamhleto je moje sestra Nele. Není moje sestra. Jak se jmenuje stařena, nevím. Osel je osel."

Marta na něho zírala.

„Všechno tě naučíme," prohlásil osel. „Já a Nele a stařena a Tyll. A dostaneš se odsud pryč. Svět je velký. Uvidíš ho. Nejmenuju se jenom Osel, mám taky jméno, jsem Origenes."

„Proč se mě ptáte?"

„Protože nejsi jako tamti," řekl Tyll Ulenspiegel. „Jsi jako my."

Marta mu podala korbel, ale on si ho nevzal, tak ho postavila na zem. Bušilo jí srdce. Myslela na své rodiče a na sestru a na dům, v němž žije, a na kopce venku za lesem a na šelest větru v stromoví, o němž si neuměla představit, že právě tak zní i někde jinde. A myslela na ajntopf, který vaří její matka.

Oči slavného muže se zablýskly, když se smíchem prohlásil: „Vzpomeň si na staré pořekadlo. Něco lepšího než smrt najdeš všude."

Marta zavrtěla hlavou.

„Inu dobrá," prohlásil.

Vyčkávala, ale on už nic neříkal a jí nějakou chvíli trvalo, než pochopila, že jeho zájem o ni už opadl.

Takže vůz opět obešla a vrátila se k lidem, které znala, k nám. My jsme teď představovali její život, jiný už není. Posadila se na zem. Cítila se prázdná. Ale když

jsme vzhlédli, učinila to také, neboť jsme si všichni zároveň všimli, že na obloze cosi visí.

Blankyt přetínala černá linka. Mžourali jsme. Bylo to lano.

Na jedné straně přivázané k okennímu kříži kostelní věže, na druhé k žerdi praporu, čnějící ze zdi vedle okna radnice, v níž pracoval městský fojt, což se však nestávalo často, neboť byl líný. V okně stála mladá žena, lano musela přivázat zrovna před chvilkou; ale jak ho, říkali jsme si v duchu, napjala? Člověk může být tady, nebo tam, v tomhle okně, anebo v druhém, lano může snadno uvázat a spustit dolů, ale jak ho dostane opět nahoru do jiného okna, aby se přivázal druhý konec?

Otevřeli jsme pusy dokořán. Na okamžik se nám zdálo, jako by lano samotné už bylo uměleckým dílem a jako by nic víc nepotřebovalo. Přistál na něm vrabec, malinko poskočil, roztáhl křídla, rozmyslel si to a zůstal sedět.

Tu se naproti v okně kostelní věže objevil Tyll Ulenspiegel. Zamával, vyskočil na okenní parapet, vstoupil na lano. Provedl to, jako by to nic nebylo. Provedl to, jako by to byl krok jako každý jiný. Nikdo z nás nepromluvil, nikdo nevykřikl, nikdo se nepohnul, zatajili jsme dech.

Nevrávoral a neztrácel rovnováhu, prostě kráčel. Klátil rukama, šel, jako se chodí po zemi, jen to vypadalo trochu strojeně, jak stále kladl jednu nohu přesně před tu druhou. Člověk by musel mít ostříží zrak, aby postřehl drobné pohyby kyčlí, kterými vyrovnával houpání lana. Vyskočil a jen na okamžik pokrčil kolena, než

se opět napřímil. Poté se prošel, ruce sepjaté za zády, doprostřed. Vrabec vzlétl, ale jen několikrát mávl křídly a opět se posadil a otočil hlavu; bylo takové ticho, že jsme ho slyšeli hvízdat a pípat. A samozřejmě jsme slyšeli naše krávy.

Tyll Ulenspiegel se nad námi otočil, pomalu a ledabyle – ne jako někdo, kdo je v nebezpečí, nýbrž jako někdo, kdo se zvědavě rozhlíží. Pravou nohou stál na laně podélně, levou napříč, kolena měl trochu ohnutá a pěsti zapřené v bok. A my všichni hledící vzhůru jsme rázem pochopili, co je lehkost. Pochopili jsme, jaký může život být pro někoho, kdo si opravdu dělá, co chce, a v nic nevěří a nikoho neposlouchá; pochopili jsme, jaké by to asi bylo takovým člověkem být, a pochopili jsme, že my takovými lidmi nikdy nebudeme.

„Zujte si boty!“

Nevěděli jsme, jestli jsme mu porozuměli.

„Zujte si je,“ zvolal. „Každý pravou. Neptejte se, udělejte to, bude to legrace. Věřte mi, zujte si je. Staří i mladí, ženy i muži! Každý. Pravou botu.“

Zírali jsme na něj.

„Copak to doteď nebylo legrační? Nechcete vidět víc? Ukážu vám víc, zujte si boty, každý pravou, dělejte!“

Potřebovali jsme nějakou chvíli, abychom se rozhýbali. Tak je to s námi vždycky, jsme obezřetní lidé. Jako první uposlechl pekař, hned potom Malte Schopf a potom Karl Lamm a po něm jeho žena, a pak uposlechli řemeslníci, kteří se vždycky považovali za něco lepšího, a nakonec jsme to udělali všichni, každý z nás, jen Marta ne. Tina Krugmannová vedle ní ji šťouchla

Ukázka elektronické knihy

loktem a ukázala na svou pravou nohu, ale Marta zavrtěla hlavou, a Tyll Ulenspiegel na laně znovu vyskočil, přičemž ve vzduchu sklapl chodidla k sobě. Vyskočil tak vysoko, že při dopadu musel roztáhnout paže, aby udržel rovnováhu – jen zcela krátce, ale stačilo to, aby nám připomněl, že i on něco váží a neumí létat.

„A teď hoďte," zvolal vysokým, jasným hlasem. „Nepřemýšlejte, neptejte se, neváhejte, bude to velká legrace. Udělejte, co říkám. Hoďte!"

Tina Krugmannová to učinila jako první. Její bota vzlétla a stoupala vzhůru a zmizela v davu. Poté vzlétla další bota patřící Susanně Schopfové a poté další, a pak jich vzlétly tucty a pak ještě víc a víc a víc. Všichni jsme se smáli a křičeli a volali: „Dávej pozor!" a: „Skrč se!" a: „Tady něco letí!" Byla to ohromná legrace a vůbec nevadilo, že některé z bot zasáhly hlavy. Ozývaly se kletby, několik žen nadávalo, několik dětí plakalo, ale nebylo to tak hrozné, a Marta se dokonce musela zasmát, když ji jen o vlásek minula těžká kožená bota, zatímco se jí k nohám snesl tkaný střevíc. Tyll měl pravdu, a některým to přišlo dokonce tak legrační, že hodili i levé boty. A někteří hodili ještě klobouky a lžíce a džbány, které se kdesi rozbily, a několik lidí hodilo samozřejmě i kameny. Ale když k nám promluvil jeho hlas, rámus utichl a my poslouchali.

„Vy hlupáci."

Mžourali jsme, slunce stálo nízko. Ti na zadní straně náměstí ho viděli zřetelně, pro ostatní byl jen siluetou.

„Vy blázni. Vy ropuchy. Vy budižkničemové, vy krtci, vy hloupé krysy. Teď si je zase posbírejte."